

KOTKA RANKKI SELVITYS LINNAKESAAREN RAKENNUSKULTTUURISTA

**TMI LAURI PUTKONEN
19.11.2012**

TILAAJA SENAATTI-KIINTEISTÖT

Rankki K.G. Ekebomin Suomenlahden saaristokartastossa 1880.

KOTKA RANKKI

SELVITYS LINNAKESAAREN

RAKENNUSKULTTUURISTA

TMI LAURI PUTKONEN

19.11.2012

TILAAJA SENAATTI-KIINTEISTÖT

SAATTEEKSI

Tämä raportti on osa Senaatti-kiinteistöjen Ramboll Finland Oy:ltä tilaamaa Suomenlahden linnakesaaria, Kotkan Rankkia ja Kirkonmaata, Hangon Russarötä sekä Lahden Hennalan varuskunta-aluetta koskevaa rakennushistoriallista selvitystyötä. Työtä ovat ohjanneet Senaatti-kiinteistöistä Jari Sipilä, Raili Välikauppi, Laura Hillberg ja Heikki Palmu, puolustushallinnon rakennuslaitoksesta Reija Kalajo ja Museovirastosta Jarkko Sinisalo ja Veli-Pekka Suhonen. Selvitystyöstä ja raportin laatimisesta on vastannut Lauri Putkonen. Selvitystyökokonaisuutta ovat Rambollissa koordinoineet Jari Mäkynen, Emilia Saarivuo ja Kaisa Torri.

Rankin saaren osalta maastotyöt on suoritettu 21.5.2012. Tässä yhteydessä saaren rakennuskohteet on dokumentoitu valokuvaamalla. Kuntoarviot eivät ole kuuluneet selvityksen piiriin. Kertyneitä tietoja on täydennetty arkistotutkimuksin (Kansallisarkisto, puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkisto, Liikenneviraston arkisto /Merenkulkuhallituksen piirustukset, Museoviraston arkisto, Sotamuseo). Rankin vanhinta, venäläisten laatimaa piirustusarkistoa ei ole onnistuttu jäljittämään tässä yhteydessä. Myöskään kaikkia itsenäisyyden aikaisia suunnitelmapiirustuksia ei ole säilynyt. Tykkipattereita ja erilaisia linnoituslaitteita, joita saarella on paljon ei ole systemaattisesti voitu dokumentoida annetun aikataulun puitteissa. Näiden, monien kiinteiksi muijennöksiksi luettavien kohteiden osalta on tarve jatkossa täydentää tietoja.

Saaren historiallisen katsauksen lisäksi Rankin rakennusten ominaispiirteet ja rakennusvaiheet on kuvailtu ja niiden kulttuurihistoriallisesta arvosta on esitetty lyhyet tiivistelmät.

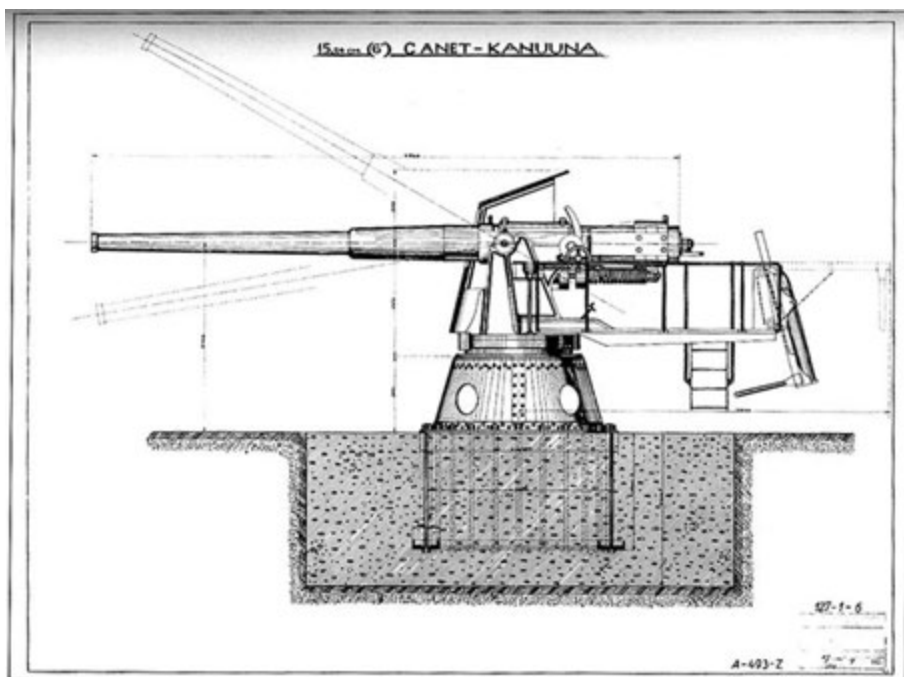
RANKIN LINNAKESAAREN HISTORIAA

Rankki oli 1900-luvun alkuvuosiin saakka vailla pysyvää asutusta ollut saari. Saaren eteläkärjessä oli ollut ainakin 1800-luvun alusta saakka yksinkertainen väylämerkki eli pooki. Vuosisadan keskivaiheilla tämä tunnusmajakka rakennettiin uudestaan kivistä. Tunusmajakan vaiheita on käsitelty tarkemmin tuonnempana majakkaa käsittelevässä osassa.

Venäläiset aloittivat Rankin saaren linnoittamisen 1914 ensimmäisen maailmansodan aikana. Sen oli määrä olla osa laajamittaista Pietari Suuren merilinnoitusta, joka ulottui Suomenlahden molemmille rannoille. Rankki kuuluu yhdessä Kilpisaaren kanssa itäisen Suomenlahden patterijärjestelmään, jonka muut osat ovat nyt Venäjän puolella.¹ Vaikuttaa siltä, että Rankin linnoittaminen jäi vallankumouksen vuonna 1917 pahasti kesken vaikka se oli otettu rannikkopuolustuksen käyttöön 1916.² Tuolta ajalta on saarella linnoituslaitteiden lisäksi ainoastaan puinen miehistökasarmi. Ensimmäisen maailmansodan aikaisen rakennustoiminnan tutkimusta haittaa Rankkia koskevan venäläisen piirustusmateriaalin puuttuminen esimerkiksi Kansallisarkiston venäläisistä sotilasasiakirjoista.

Saaren ainoa venäläiskaudelta säilynyt rakennus, vanha puukasarmi.

Venäläisten Suomessa paljon käyttämä tykkimalli Canet 152/45 C. Kuva Ove Enqvistin kirjasta Itsenäisen Suomen rannikkotykit.

Venäläiset olivat jättäneet keväällä 1918 evakuoinnin yhteydessä Rankin patteriin vajaan ryhmän verran virolaissyntyistä tykistökoulutuksen saanutta henkilöstöä. Kotkan punakaarti asettui 22.3.1918 Taavi Lepistön johdolla Rankkiin torjumaan eversti Otto von Brandensteinin johtaman saksalaisprikaatin maihinnousua. Puolensataa suomalaista ja saksalaista yritti 5.4.1918 Suursaaren suunnasta valtausta, mutta sai vastaansa Rankin tykkituloita ja joutui perääntymään. Myöhemmin 13.4. Rankista ammuttiin Haapasaaren rannikkoarmeijan aseisiin. Nämä tulivat olemaan ainoat kerrat kun Rankin tykkejä jouduttiin käyttämään sotatilan aikana. Valkoinen armeija valtasi saksalaisten avulla Kotkan ja Haminan seudut toukokuun alkupäivinä ja tässä yhteydessä myös Rankki siirtyi valkoisille. Ensin Pohjois-Pohjanmaan rykmentti asetti yhdeksän miehen vartion saareen, joka lokakuussa 1918 otettiin II Rannikkotykistöpataljoonan johtoon.³

Rannikkotykistöpataljoona muodostettiin huhtikuussa 1919 Rannikkotykistörykmentti 2:ksi (RT2). Lokakuussa 1920 solmittu Tarton rauhansopimus vaikutti myös Itäisen Suomenlahden rannikkopuolustukseen, sillä Suomenlahden ulkosaaret neutralisoitiin. Tämä korosti Kotkan edustan rannikkopuolustuksen merkitystä, sillä strategisesti tärkeät Kymijoen suun satamat ja teollisuus olisivat muuten jääneet avoimiksi hyökkäyksille. Erityisesti Rankin ja Kirkonmaan pattereiden nähtiin täydentävän toisiaan. Valtioneuvosto päätti 14.9.1922 pakkolunastaa Rankin saaren ja se merkittiin maarekisteriin 1924.⁴

Rankissa oli venäläisten jättämät neljä 152 45 C-tykkiä.⁵ Vuonna 1926 niitä täydennettiin viidennellä tykillä ja samalla sijoitusta korjattiin. Kaksi tykkiä sijoitettiin saaren pohjoispäähän ja kolme eteläosaan hajautetun järjestelmän mukaan. 1920-luvulla Kotkan edustan saarien linnoittamissuunnittelusta vastasivat everstilutnantti Väinö Valve ja majuri Jussi Rikama. Tuona aikana rannikkopattereita ryhdyttiin kutsumaan linnakkeiksi.⁶ Rankki oli 1930-luvulla alueen rannikkopuolustuksen keskeinen koulutuspaikka. Tätä täydensi Kirkonmaan käyttö miinakoulutuksessa. Rankin rakennuskanta oli riittämätön toimintaan. Puutetta oli niin asuintiloista kuin varasto- ja saniteettitiloistakin, mikä todettiin patteriston viisivuotissuunnitelmassa 1935. 1930-luvun niukat puolustusmäärärahat johtivat kuitenkin siihen, että suunnitellut rakennukset olivat jääneet toteuttamatta talvisodan syttyessä.⁷

Vuonna 1933 Rankissa aloitti toimintansa sääasema – Kotka, Rankki. Sota-aika keskeytti sen toiminnan, joka pääsi jatkumaan 1947. 1950-luvulla sääasema toimi vähän aikaa Kirkonmaalla, joka osoittautui kuitenkin metssäisytyensä takia tehtävään sopimattomaksi. Sääasema palautettiin Rankkiin 1960-luvulla.

Talvisodan aikana Rankki ja Kirkonmaa joutuivat maaliskuun alkupäivinä taisteluun torjuakseen vihollisen hyökkäyksen. Kirkonmaan järeä ja Rankin raskas patteri avasivat 4.3. tulen n. 15 kilometrin päässä etenevää vihollista vastaan pysäyttäen hyökkäyksen. Vihollisen tappioksi arvioitiin ainakin n. 800 miestä.⁸

Rankin saaren rakennukset noin vuoden 1960 aikoihin. Puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkisto.

Jatkosodan aikana Rankki osallistui ilmatorjuntatykeillään Kotkan ilmapuolustukseen.⁹ Sodan jälkeen liittoutuneiden valvontakomitea käski vuoden 1945 alussa varastoida rannikkojoukkojen 120 mm suuremmat tykit keskusvarikkoon. Rankin raskaat 152 mm kanuunat purettiin ja saarelle jäi vain ilmatorjuntatykkejä.¹⁰

Vuonna 1947 Rankista muodostettiin koulutuslinnake. Samanaikaisesti Pariisin rauhansopimus kumosi valvontakomission määräyksen raskaiden ja järeiden tykkien evakuoinnista. Käytännössä tykkien palauttamiseen päästiin kuitenkin vasta 1953. Koulustustoiminta edellytti asuinolojen laajaa kehittämistä sillä venäläisiltä jäänyt puinen kasarmirakennus ei vastannut nykyajan vaatimuksia. Työllisyysvaroin toteutettu ajanmukainen kasarmirakennus valmistui 1959. Henkilökunnan asuinolot olivat kohentuneet jo 1956 kaksikerroksisella kivisellä asuinrakennuksella. Vuonna 1960 valmistui ensimmäinen neljän perheen rivitalo. Sen jatkeeksi rakennettiin toinen rivitalo 1975. Rivitaloista tulikin linnakesaarilla yleisesti käytetty asuinrakennustyyppi. Varusmiesten sosiaaliset olot kohentuivat huomattavasti vuonna 1975 kun ajanmukainen sotilaskoti valmistui. Varusmieskoulutus Rankissa päättyi vuonna 2006.

¹ Lagerstedt 2007, 12-13; Enqvist 2007, 122-123.

² Enqvist 2007, 198.

³ Karvinen 1967, 14-15; Tirronen 1994, 18-21.

⁴ Tirronen 1994, 22-27; Enqvist 2007, 199.

⁵ Enqvist 2007, 145.

⁶ Tirronen 1994, 29-30; Arimo 1981, 68-70.

⁷ Tirronen 1994, 47.

⁸ Tirronen 1994, 75.

⁹ Tirronen 1994, 108.

¹⁰ Tirronen 1994, 116-119.

RANKIN RAKENNUKSET

kohteiden otsikossa rakennusnumero, käyttö ja rakennusvuosi

RANKKI 3110 I Kasarmi 1959

Rankin kasarmirakennus rakennettiin työllisyystöinä vuosina 1957-58 arkkitehti Jorma Pankakosken /PLM:n rakennusosasto 1956 laatiman suunnitelman mukaan. Kaksikerroksisen, matalan harjakaton kattaman rakennuksen julkisivut ovat puhtaaksimuurattua punatiiltä. Julkisivun korosteina on käytetty kuparipeltisiä listoja. Myös ulkovalaisin on ajalle tyypillisesti kuparista. Sokkeli on vertikaalisesti jäsenneltyä betonia. Rakennusrunko koostuu kahdesta yksiköstä, joista pohjoispuoleisessa sijaitsevat mm. voimistelusalitilat ja ruokala. Majoitustilat ovat eteläisemmässä osassa keskikäytävän molemmiin puolin.

1950-luvun tyypillinen, arkkitehtonisesti korkeatasoinen kasarmirakennus, joka on säilyttänyt alkuperäisen asunsa.

Edellyttää jatkossa yksityiskohtaisempaa rakennushistoriallista selvitystä.

RANKKI 3110 K201 Varasto 1930-l.

Tynnyrikattoinen, betonirunkoinen varastorakennus on mahdollisesti 1930-luvulta. Rakennusta ei ole mainittu kiinteistöluettelossa. Julkisivut ovat harmaata roiskerappausta.

1930-luvulla yleisesti rannikkolinnakkeissa käytetty tyyppirakennus.

RANKKI 3110 2 Sotilaskoti 1975

Rankin sotilaskoti on valmistunut vuonna 1975. Se rakennettiin aiemman puisen sotilaskodin paikalle. Rakennuksen suunnittelusta vastasi arkkitehti Pertti Autio. Yksikerroksisen, tasakattoisen rakennuksen julkisivut ovat puhtaaksimuurattua punatiiltä ja valkeaa laudoitusta. Rakennuksen länsipäädyssä on yksikerroksinen siipi, jossa on kaksi majoitustilaa. Sotilaskotisalın päädyssä on taiteilija Helena Kalkkeen seinämaalaus Odotus vuodelta 1996. Rakennus on säilyttänyt hyvin 1970-luvun asunsa.

1970-luvun moderni tiilirakennus, jonka arkkitehtuuri liittyy linnakesaarien samanaikaiseen asuntoarkkitehtuuriin.

Edellyttää jatkossa yksityiskohtaisempaa rakennushistoriallista selvitystä.

Venevaja.

RANKKI 3110 3 Venevaja 1932

Laiturin vieressä sijaitsee lautarakenteinen, rannan puolelta avoin venevaja, ns. valasvene v aja, jonka harjakatto on katettu poimupellillä. Julkisivulaudoitus on maalattu punaiseksi, listat ovat valkoiset. Rakennuksen vuoraus on alaosaltaan heikossa kunnossa.

Laituriympäristöön oleellisesti kuuluva varastorakennus 1930-luvulta.

RANKKI 3110 4 Majoitusrakennus 1923

Saaren pohjoisrannalla sijaitseva hirsinen asuinrakennus on rakennettu itsenäisyyden ajan alussa vuonna 1923. Se on toiminut upseerien asuinrakennuksena. Harjakattoinen, saumarimavuorattu rakennus on maalattu punaiseksi, ikkunanpuitteet ja listat ovat valkoiset. Vesikatto on vanhaa peltiä. Sokkeli on betonista. Ikkunoissa on alkuperäinen kuusi- tai yhdeksänruutuinen jaotus. Kahden pääsisäänkäynnin katteena on valkoiseksi maalattujen konsolien kannattamat lipat. Rakennuksen sisätiloissa on vanhat peltiset pönttöuunit ja peiliovet vaikuttavat alkuperäisiltä. Sisäkaton helmiponttilaudoitus on paikoin kärsinyt kosteudesta. Rakennus on ollut viime ajat asumattomana.

Itsenäisyyden ajan alkuvuosiin liittyvä asuinrakennus, joka on säilyttänyt alkuperäisen asunsa.

Edellyttää jatkossa yksityiskohtaisempaa rakennushistoriallista selvitystä.

Rakennus 4.

Rakennukset 5 ja 4.

RANKKI 3110 5 Halkovaja 1933

Yksinkertainen lautarakenteinen liiterirakennus vuodelta 1933 liittyy kiinteästi rakennuksen 4 pihaympäristöön. Pulpettikattoinen rakennus on maalattu punaiseksi valkoisin listoin.

Rakennukseen 4 liittyvä yksinkertainen liiterirakennus 1930-luvulta.

Miehistösauna.

RANKKI 3110 6 Sauna 1963

Saaren pohjoisrannalla sijaitseva moderni miehistön saunarakennus on rakennettu vuonna 1963 arkkitehti Pertti Aution suunnitelman mukaan. Loivan pulpettikaton kattaman rakennuksen taka- ja päätyseinät ovat betonista, joka on slammattu valkoiseksi. Merelle avautuu koko rakennuksen mittainen katettu terassi, jonka puolella julkisivussa on nauhaikkuna. Seinämateriaalina on tummaksi käsitelty vaakalauta. Terassin katos on päällystetty valkeaksi maalatulla laudalla.

1960-luvun moderni arkkitehtonisesti korkeatasoinen saunarakennus.

Edellyttää jatkossa yksityiskohtaisempaa rakennushistoriallista selvitystä.

Rakennus 8, traktorihalli.

RANKKI 3110 8 Traktorihalli 1931

Saaren päätien varrella sijaitseva pulpettikattoinen tiilestä muurattu ja rapattu rakennus on vuodelta 1931. Sen julkisivussa on betonipilareiden kannattaman katoksen alla kaksi sisäänkäyntiä. Näiden vieressä on leveä kaksiosainen ajohallin ovi. Toisessa päässä on suurehko ikkuna.

1930-luvun funktionalistinen ajohalli.

RANKKI 3110 9 Vanha kasarmi 1917

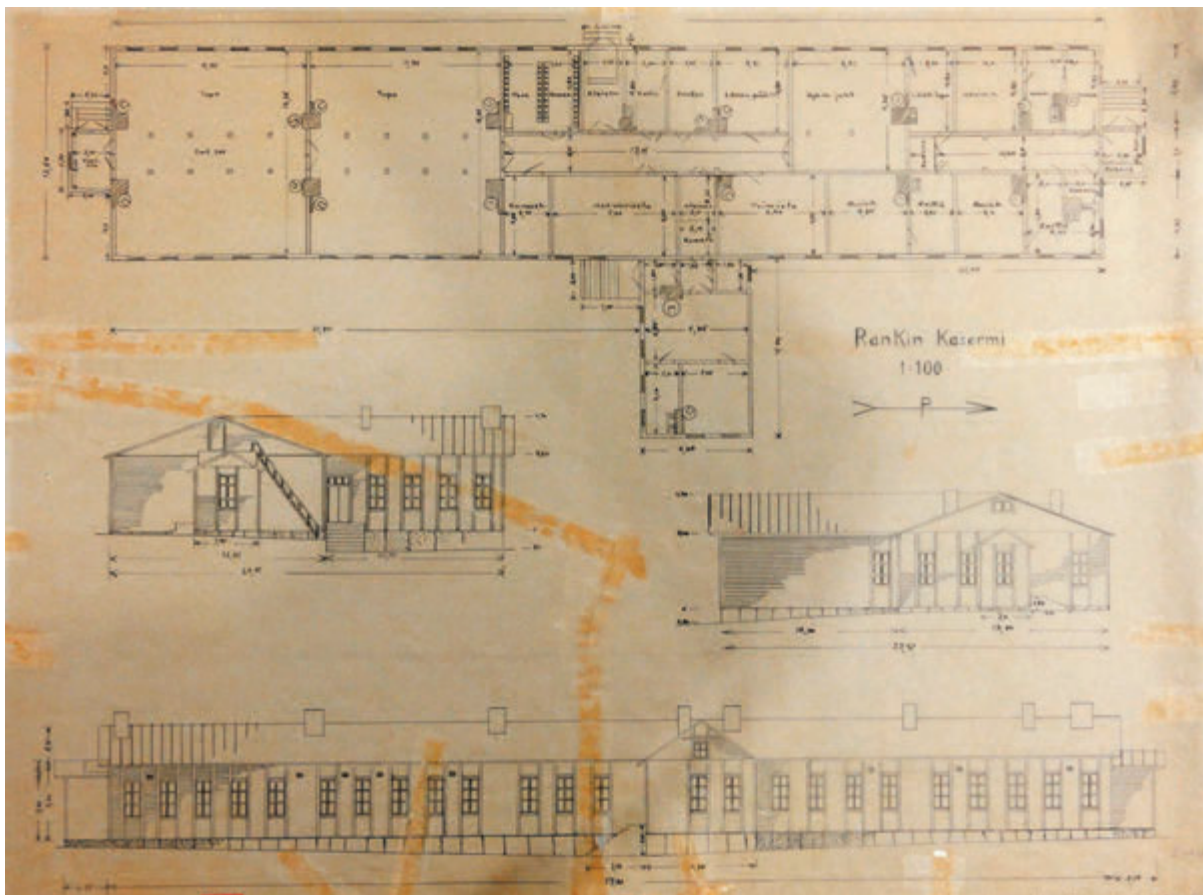
Venäläiset eivät ehtineet ensimmäisen maailmansodan aikana rakentamaan Rankin saarella tietyvästi montakaan rakennusta. Tykkipattereiden ja valonheitinaseman lisäksi vain rakennus 9 on tältä ajalta. Se on tyypillinen venäläisten linnakesaarissa käyttämä puinen miehistökasarmi, josta on Suomessa erilaisia muunnelmia. Rankin pitkässä puukasarmissa on rannan puolella keskellä rakennusrunkoa poikittainen siipi. Sokkeli on muurattu graniittikvaadereista. Kasarmin julkisivut ovat lautaa, joka on jäsenelty ikkunoiden kohdalla vertikaalein listoin. On mahdollista, että nämä ovat liittyneet linnoitussaarissa yleisesti käytettyihin ikkunaluukkuihin. Ikkunat ovat kuusiruutuiset. Rakennuksen molemmissa päissä olevat umpikuistit ovat kaikesta päätellen alkuperäiset. Harjakatto on katettu mustaksi maalatulla saumatulla pellillä. Miehistötuvat ovat koko rakennusrungon mittaisia ja ne on jaettu puupilarein kolmeen osaan. Ainakin osassa rakennusta on säilynyt peltisiä pönttöuuneja.

Historiallisesti erittäin arvokas, alkuperäisen asunsa säilyttänyt puukasarmi venäläiseltä kaudelta.

Edellyttää jatkossa yksityiskohtaisempaa rakennushistoriallista selvitystä.

Vanha venäläinen puukasarmi, rakennus 9.

Rakennuksen 9 mittauspiirustus vuodelta 1951. Puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkisto.

RANKKI 3110 10 Sääsama 1951

Rankissa on ollut sääasematoimintaa vuodesta 1933. Nykyinen puurakenteinen sääasemarakennus on vuodelta 1951. Saumarimavuorattu, poimupellillä katettu rakennus on punainen, listat valkoiset.

Rankin kuuluun sääasematoimintaan liittyvä rakennus 1950-luvulta.

Sääasemarakennus, nro 10.

Rakennus 14.

RANKKI 3110 14 Varasto 1921

Osittain maansisäinen kellari/varastorakennus, jonka alaosa on betonia. Rakennettu vuonna 1921. Rakennusta on käytetty poltto ja voiteluainevarastona. Viime ajat ollut käyttämättä.

Osittain maansisäinen kellarivarasto itsenäisyyden ajan alusta.

RANKKI 3110 15 Rivitalo 1960

Vanhin Rankin kantahenkilökunnalle tarkoitettuista rivitaloista on vuodelta 1960. Arkkitehti Pertti Aution / PLM:n rakennusosasto suunnittelema neljän perheen yksikerroksinen asuintalo on harjakattoinen, kahitiilisin palomuurin jaettu rivitalo. Ikkunattomat päädyt on päällystetty 2000-luvun alussa valkealla profiilipellillä. Sokkeli betonista. Pitkien julkisivujen pintamateriaalina on tummaksi käsitelty vaakalauta. Rakennuksen arkkitehtuurille antaa leimansa palomuurien varassa kauas ulottuva räystääs. Asuntojen lautapintaiset ulko-ovet on maalattu valkeiksi.

Rivitalo, rakennus 15.

Linnakesaarille tyypillinen 1960-luvun matala rivitalo, joka on säilyttänyt hyvin alkuperäiset piirteensä.

RANKKI 3110 16 Talousrakennus 1960

Rivitaloon 15 liittyvä neljän asunnon ulkorakennus, jonka julkisivumateriaaleina valkoinen kahitiili ja tummaksi käsitelty puu. Lautapintaiset ovet ovat valkoiset. Pulpettikatto.

Rivitalokokonaisuuteen oleellisesti kuuluva 1960-luvun varastorakennus.

Rivitalo, rakennus 17.

RANKKI 3110 17 Rivitalo 1973

Rankin kantahenkilökunnan asunto-olot kohentuivat huomattavasti vuonna 1973 kun vuonna 1960 valmistuneen rivitalon ja vanhan puukasarmin väliin rakennettiin kahden kytketyn rakennusrungon rivitalo. Suunnittelijana oli arkkitehti Pertti Autio. Talossa on viisi asuinhuoneistoa. Arkkitehtuuriltaan talo liittyy vuonna 1960 rakennettuun rivitaloon. Julkisivumateriaaleina on tässäkin valkoinen kahitiili ja tummaksi käsitelty vaakalauta. Ulko-ovien pintamateriaali on aiemmasta rivitalosta poiketen lakattua lautaa.

Kantahenkilökunnan yhtenäisen rivitaloalueen uudempi rakennus 1970-luvulta.

RANKKI 3110 18 Talousrakennus 1975

Matala puhtaaksimuuratusta punatiilestä rakennettu pulpettikattoinen varastorakennus.

1970-luvun arkkitehtuuriltaan pelkistetty varastorakennus.

Rakennus 18, varasto.

Rakennus 26.

RANKKI 3110 26 Varasto 1930

Tynnyrikattoinen betonirakenteinen suojarakennus on vuodelta 1930. Julkisivut harmaata roiskerappausta.

1930-luvulla yleisesti rannikkolinnakkeissa käytetty tyyppirakennus.

RANKKI 3110 27 Varasto

Uusi peltiseinäinen kylmä varasto. Maalattu vihreäksi. Paikalla ei jälkiä vuonna 1917 rakennetusta varastosta.

Uusi varastorakennus.

Rakennus 27.

Rakennus 30.

RANKKI 3110 30 Majoitusrakennus 1956

Kaksikerroksinen kivinen asuinrakennus, jossa yksi porrashuone. Rakennuksen suunnitelmat ovat vuodelta 1955, PLM, rakennusosasto, merkintä ”Niinisalo as.rak.” Harjakattoisen rakennuksen julkisivut ovat rapatut. Rakennuksen pohjoispäädyssä pannuhuoneen savupiippu, eteläpäädyssä ja länsijulkisivulla kahdet huoneistoparvekkeet. Rakennus on tyhjillään.

1950-luvun tyyppiirustusten mukaan rakennettu kantahenkilökunnan asuinrakennus. Pienkerrostalomallia käytettiin ennen rivitalotyyppin käyttöönottoa 1950-luvun lopulla.

RANKKI 3110 32 Tukiainevarasto 1998

Pulpettikattoinen, punaiseksi maalattua lomalautaa.

Uusi varastorakennus.

Rakennus 32.

RANKKI 3110 36 Sauna 1950

Vuonna 1950 valmistunut yksityisluonteinen sauna (1950-luvun asemapiirroksessa ”Pentin sauna”) ja siihen liittyvä erillinen piharakennus. Saunarakennuksen julkisivut tummaksi käsiteltyä lautaa. Pihapiirissä uudehko grillikatos.

Yksityisluonteinen 1950-luvun rantasauna.

Rakennus 36, rantasauna.

RANKKI 3110 37 Varusvarasto 1951

Tiilinen, valkeaksi rapattu rakennus vuodelta 1951 on alkuperäisten suunnitelmien (12.1.1951, ei signeerausta) mukaan rakennettu saunaksi. 1950-luvun asemapiirroksessa sen nimenä "Väpen sauna". Rakennus on muutettu varastokäyttöön 1964. Klassistishenkiseen rakennukseen liittyy sisäänvedetty puupilareiden kannattama avokuisti.

Klassistishenkinen varastorakennus 1950-luvulta.

Rakennus 37.

Seuraavat rannikkopuolustuksen sotilaskohteet eivät sisälly rakennusluetteloon eikä niitä ole tässä yhteydessä arvioitu:

RANKKI	3110	56	Muu Suojarakennus	1992
RANKKI	3110	57	Muu Suojarakennus	1941
RANKKI	3110	58	Muu Suojarakennus	1941
RANKKI	3110	59	Muu Suojarakennus	1941
RANKKI	3110	61	Muu Suojarakennus	1990
RANKKI	3110	62	Muu Suojarakennus	1990
RANKKI	3110	63	Muu Suojarakennus	1990
RANKKI	3110	64	Muu Suojarakennus	1990

Puolustuslaitteista osa on katsottavat historiallisen ajan muinaisjäänöksiksi. Saarella on säilynyt venäläisten ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoituslaitteita, suomalaisten rakentamia linnoituslaitteita 1920-, 1930- ja 1940-luvulta sekä uudempia käytössä olevia linnoituslaitteita ja rakennuksia.

Kymenlaakson maakuntakaavassa, jonka ympäristöministeriö on vahvistanut 14.12.2010, Rankin saari on merkitty EP31-alueeksi, jolla on kolme muinaisjäänöstä:

662 hylky (puu)

635 hautapaikat

649 puolustusvarustukset, I maailmansodan aikainen valonheitinasema

Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäänösrekisterissä nämä kohteet on kuvattu seuraavasti:

Rankki I 126

Rankin länsipuolella

Pohjaan hautautuneen tammesta rakennetun aluksen hylky, joka ollut upotessaan tiililastissa. (ajoittamaton hylky, jonka sijainti perustuu ilmoitukseen, syvyys 7 m).

I00000942 I

Kohde sijaitsee Rankin eteläosaan jatkuvalla avokallioalueella. Kallio laskee jyrkästi lounaaseen päin ja muinaisjäänös sijaitsee pienessä notkelmassa kalliorinteessä. Myös sen kaakkoispuolella on jyrkänne. Paikalla on pyöreistä luonnonkivistä ladottu soikeahko 2 x 5 metrin kokoinen ja n. 30 cm korkea kiveys, joka on osin tuhoutunut. Röykkiön päällimmäiset kivet eivät ole alkuperäisellä paikallaan ja osa kivistä on vierinyt länsipuolella olevaan notkelmaan. Latomuksen pohjoispäässä osa kivistä on sammalen ja heinän peitossa, mutta muuten kivet ovat paljaita ja osin myös hajonneita. Kiveyksen päältä on todennäköisesti menty jollain raskaammalla koneella. Sen länsipuolella on pieni rotko, jota on täytetty poratuilla lohkokivillä. Röykkiön lounaispuolella on pieni n. 1,5 m halkaisijaltaan oleva kiveys, johon on saatettu ottaa kiviä viereisestä latomuksesta. Kyseessä voi olla myös pienempi röykkiö.

I000009874

Rankki I

Kohde on ensimmäisen maailmansodan aikainen valonheitinasema. Se sijaitsee Rankin lounaisosassa avokallion jyrkässä itärinteessä.

Valonheittimen suoja- ja valaisuasema ovat nelikulmaisessa betonitornissa. Tornin korkeus on n. 5 m. Valonheitin on ollut suoja- asemassaan tornin alakerrassa, josta se on nostettu ylös valaisuasemaan käsikäyttöisellä nostotasolla. Suoja-aseman edessä on pieni eteinen, jonka keskellä on vinssilaite.

Valonheitinasema.

Tornin huipulla valaisuasemassa on kaksiosainen harjakatto, joka on voitu avata, kun valonheitin on nostettu ylös. Katon alla on kallion laen puoleisella seinällä matalat saranoidut teräsluukut. Valonheitin on voitu ilmeisesti siirtää kalliolle esim. kiskoja pitkin avaamalla nämä luukut. Kiskoja ei ole enää näkyvissä.

Valaisuaseman luoteispuolella on kallion laella ollut puinen tähystystorni, josta valonheitintä on ohjattu. Tornista on jäljellä enää rautakoukkuja kalliossa. Valonheittimen voima-asema on ollut erillisessä rakennuksessa suoja-aseman koillispuolella.

Muinaisjäännösrekisterissä on näiden lisäksi seuraavat Rankin kohteet:

I000009879

Rankki 6

Tykinperusta, joka sijaitsee Rankin koillisosassa tien varressa männikön ympäröimässä louhikkoisessa maastossa.

Kallioon on kiinnitetty kehän muotoon teräspultteja. Kyseessä on vuonna 1926 tehty hajasijoitettu Canet-rannikkokanuunan asema.

I000009878

Rankki 5

Tuliasema, joka sijaitsee Rankin keskellä laakealla metsän ympäröimällä avokalliolla. Tuliasema on tarkoitettu todennäköisesti ilmatorjuntatykille. Louhituista kivistä on ladottu aseman rintasuojaksi pyöreä kehä, jonka ulkohalkaisija on 8 m. Rakennusajankohta ei ole tiedossa.

I000009875

Rankki 2

Kohde on betoninen varasto, joka sijaitsee Rankin lounaisosassa, avokallion itälaidalla.

Varasto on kooltaan 3 x 5 m ja sen korkeus on 2 m. Katto on kaareva ja betonikatton ulkopinnalla on kaarevista teräslevyistä tehty vahvike. Sisäänkäynti on varaston päädyssä, jossa on puiset pariovet. Rakennusajankohdasta ei ole tietoja.

I000009880

Rankki 7

Ampumatarvikevarasto, joka sijaitsee Rankin keskiosassa tien varrella. Se on rakennettu betonista ja tiilistä.

Varasto on kooltaan 7 x 10 m. Rakennuksen päädyissä on niitatut, teräksiset pariovet. Katto on holvattu. Rakennettu 1930-luvun alussa.

Nämä muinaisjäännösrekisterin puolustusrakenteita koskevat tiedot perustuvat vuonna 2007 Museoviraston tekemään inventointiin (Lagerstedt, John: Kotkan ja Pyhtään sotahistorialliset muinaisjäännökset. Inventointi 2007. Museovirasto). Inventointi jäi Rankin osalta keskeneräiseksi sääolojen vuoksi. Olisikin tarkoituksenmukaista täydentää sitä tulevaisuudessa samalla tarkkuudella.

RANKIN VANHA TUNNUSMAJAKKA

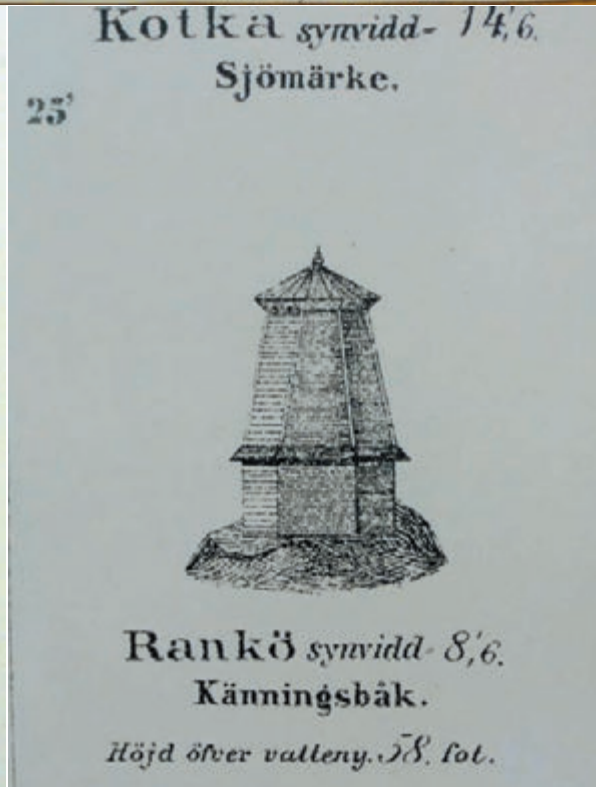
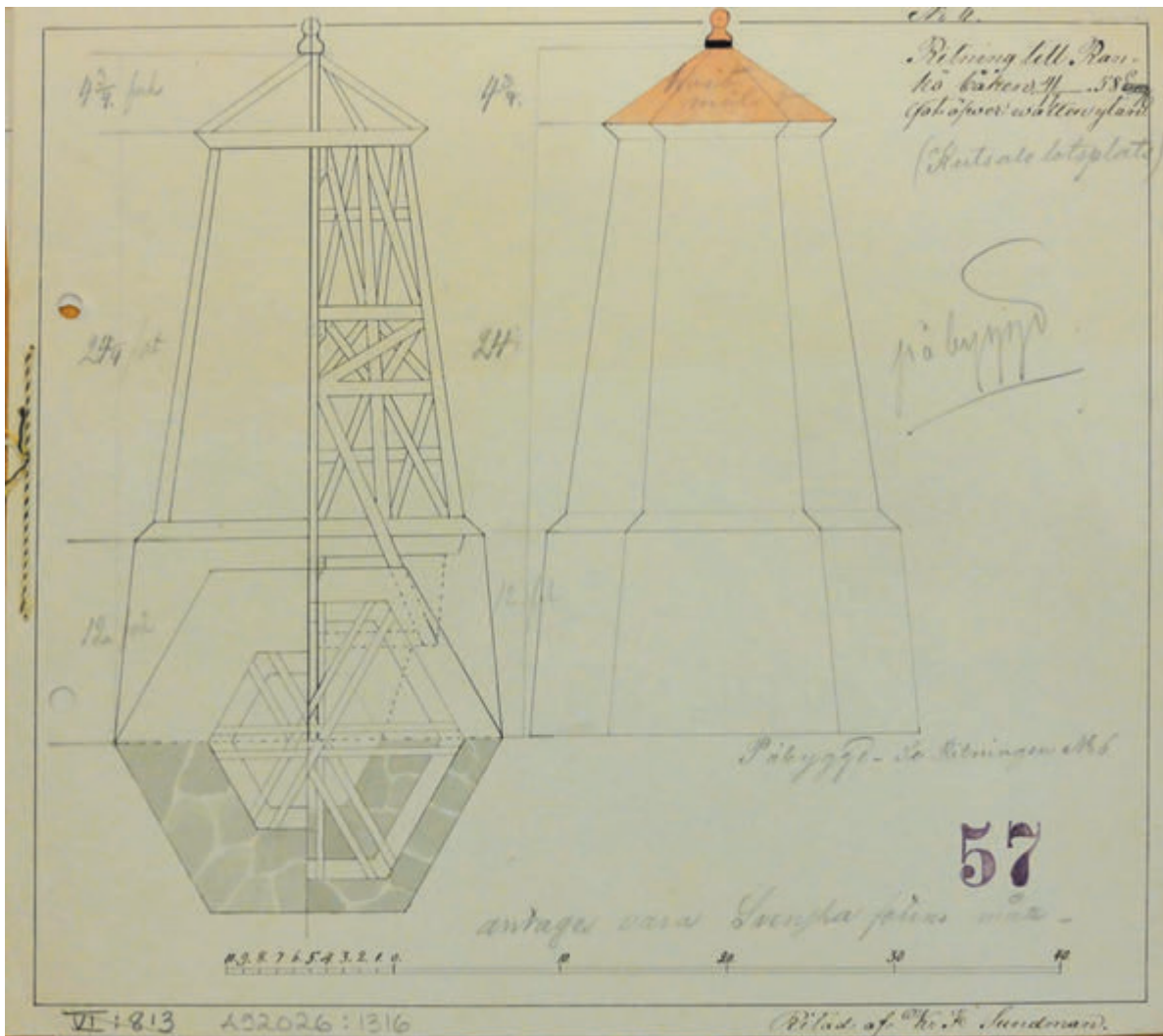

Saaren eteläisimmillä niemellä sijaitseva Rankin tunnusmajakka on kuvattu vuoden 1880 Suomenlahden saaristokartan (kuva sivulla 2) marginaalissa pienenä piirroksena. Piirroksen mukaan se on ollut kuusikulmainen kartiomainen rakennus, joka vaikuttaa olleen laudoitettu. Liikenneviraston arkistossa olevien kahden piirustuksen mukaan tunnusmajakan alaosa on jo alunperin ollut kivistä muurattu. Molemmat piirustukset ovat päiväämättömiä. Toisen alla on piirustuksen laatijan tai hyväksyjän allekirjoitus: major Behr. Koska Viipurin luotsipiirin luotsipäällyismies Carl Behr ylennettiin vuonna 1862 everstiluutnantiksi, täytyy piirustuksen olla tätä ajankohtaa varhaisempi. Behr kuoli vuonna 1873. Toisen piirustuksen on allekirjoittanut K.F. Sundman, joka seurasi Behriä 1862 Viipurin luotsipiirin päällysmiehenä.¹

Rankin vanha tunnusmajakka oli tuhoutunut Krimin sodassa vuonna 1855. Vuoden 1859 Finlands Allmänna Tidning uutisoi joulukuun alussa uuden tunnusmajakan rakentamisesta. Uusi majakka on pohjaltaan kuusikulmainen, lautavuorattu ja valkoiseksi maalattu.² On ilmeistä, että edellä mainitut piirustukset liittyvät samaiseen rakennusvaiheeseen ja siten myös Rankin eteläkärjessä sijaitseva kuusikulmainen muuriperustus periytyy tuolta ajalta. Rankin tunnusmajakan kivirakennelmaa ei ole mainittu Museoviraston vuonna 2009 julkaisemassa Meriväylien rakennusperintö -selvityksessä, mutta se johtuu vain siitä, että tutkija ei ole käynyt Rankissa.

Rankin tunnusmajakkaa on uusittu ainakin 1874 ja 1880-luvulla. Vuodelta 1874 on myös ilmoitus, että majakan aiemmin punaruskea katto-osakin maalataan valkoiseksi. Ainakin vuoden 1887 majakassa on ollut kaasöljyllä toimiva valo, jota tosin moitittiin heikkotehoiseksi.³

Nykytilassaan tunnusmajakan kivistä ja oviholvin osalta tiilestä muurattu kattamaton rakenne on altistunut

Kaksi suunnitelmaa Rankin tunnusmajakaksi, vasemmalla majuri Behrin allekirjoittama, ylhäällä K. F. Sundmanin allekirjoittama piirustus. Liikenneviraston arkisto. Oikealla alhaalla majakka vuoden 1880 saaristokartan majakkaluettelossa.

sään aiheuttamalle rapautumiselle. Koska kyseessä on historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös, tulee muurin rakenteita suojata, mikäli halutaan tämän merenkulun maisemallisestikin merkittävän monumentin säilyvän jälkipolville.

---

¹ Liikennevirasto arkisto, merenkulkuhallituksen piirustukset; Laati 1949, 83 ja 134.

² Finlands Allmänna Tidning, nr 279, 1.12.1859.

³ Wiborgs Tidning nr 18, 14.2.1874; Finlands Allmänna Tidning, nr 59, 12.3.1874, Nya Pressen nr 296, 31.10.1887; Kotka Nyheter nr 28, 11.4.1905.

Lähteet ja kirjallisuus:

Kansallisarkisto, Helsinki

Liikenneviraston arkisto, Helsinki

    Merenkulkuhallituksen majakkapiirustukset

Museoviraston arkisto, Helsinki

Museoviraston muinaisjäänösrekisteri

Puolustushallinnon rakennuslaitoksen arkisto, Hamina

    Rankki: rakennuspiirustukset

Sotamuseo, Helsinki

    Valokuva-arkisto

Arimo, Reino: Suomen linnoittamisen historia 1918–1944, Otava, Helsinki (Keuruu) 1981.

Enqvist, Ove: Itsenäisen Suomen rannikkotykit 1918-1998, Sotamuseo, Helsinki 1999.

Enqvist, Ove: Kellä saaret ja selät on hallussaan... Rannikkopuolustuksen aluekysymykset autonomisessa ja itsenäisessä Suomessa, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2007.

Karvinen Väinö: Rankin linnakkeen ensimmäinen suomalainen päällikkö keväällä v. 1918. Rannikon puolustaja 3/1967.

Laati, Iisakki: Lots- och fyrväsendets i Finland historia 1808–1946. Sjöfartstyrelsen. Helsingfors 1949.

Lagerstedt, John: Kotkan ja Pyhtään sotahistorialliset muinaisjäänökset. Inventointi 2007. Museovirasto.

Nyman, Harri: Meriväyliä rakennusperintö. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 21 Helsinki 2009.

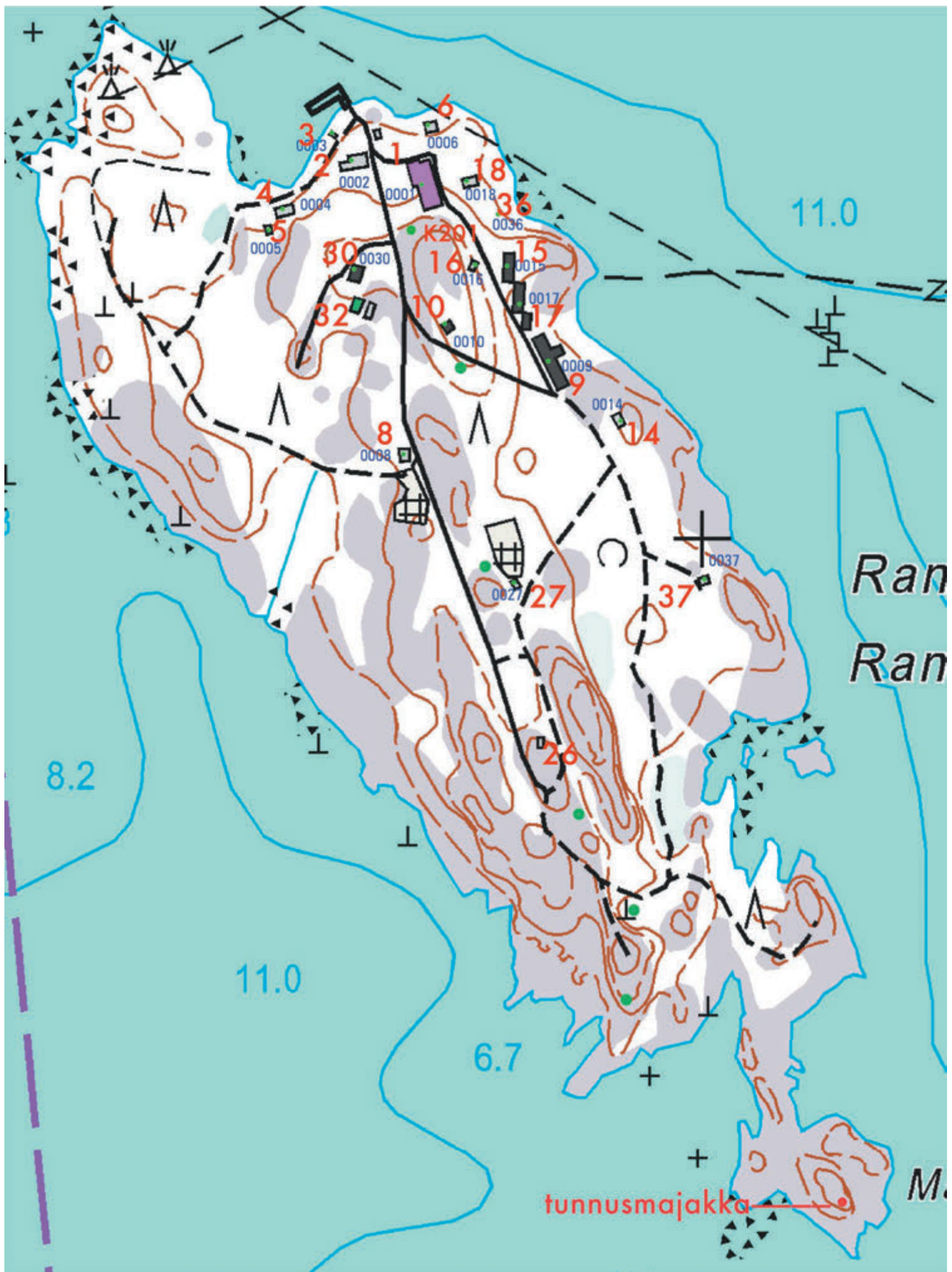
Suomenlahden saaristokartasto – Atlas över Finska vikens skärgård 1880. Uusintapainos K.G. Ekebomin merikartoista Viipurista Hankoon. Genimap. Porvoo 2006.

Tiilikainen, Heikki – Enqvist, Ove: Tykkien ja ihmisten saaret. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki 2012.

Tirronen, Uolevi: KotRPsto. Kotkan Rannikkopatteristo 1918-1993. Rannikkotykkien Upseeriyhdistys ry. Jyväskylä 1994.

Haastattelut:

Arkkitehti Jorma Pankakoski 8.10.2012

Rankki, kohdenumerointi, vihreät pallot Museoviraston muinaisjäännösrekisterin kohteita.

Tiivistelmä

Rankin saarella on n. 30 rakennusta tai suojarakennusta, lisäksi suuri joukko linnoitteita ja pesäkkeitä

Historiallinen merkitys

- Merenkulun historiaa 1800-luvulta (vanha kivikummeli saaren eteläpäässä)
- Venäläisten linnoitustyöt 1910-luvulla, vuoden 1918 tapahtumat
- Kotkan Rannikkopatteristo 1918-1993
- Suomalaisten linnoitustyöt 1920- ja 1930-luvulla
- Talvisodan torjuntavoitto
- Rauhanajan linnakesaarimuistot, sääasematoiminta

Inventoinnit ja suojele

Museovirasto inventoinut osan sotahistoriallisista kohteista 2007

Kymenlaakson maakuntakaavassa 2010 mainittu kolme muinaisjäännöstä

Majakkaniehemessä sijaitsevaa kivikummelia ei ole mainittu Museoviraston meriväyliä rakennusperintö -selvityksessä (2009), vaikka se epäilemättä siihen kuului.

Kuvaus

Vanhinta, venäläisten 1910-luvulla rakentamaa rakennuskantaa edustaa nykyisin kylmänä varastona oleva pitkä puukasarmi (9), joka on säilynyt melko hyvässä kunnossa. Myös sisätilat ovat melko autenttisisessa 1900-luvun alkupuolen asussa.

1920-luvun rakennuksia on kaksi: pohjoisrannalla sijaitseva puinen asuinrakennus (4) ja maakellarimainen kylmä varasto (14), jota on käytetty polttoaineiden varastointiin. Näistä ainakin asuinrakennusta on pidettävä kulttuurihistoriallisesti arvokkaana ja ilmeisesti vielä korjauskelpoisena, varasto on vaikeammin hyödynnettävissä.

Sotien jälkeen rakennetuista rakennuksista ovat alustavan näkemyksen mukaan säilytettäviä kasarmi (1), sotilaskoti (2), sauna (6) varusvarasto (37) sekä 1960- ja 1970-luvun rivitalot (15 ja 17).

Suojarakennuksista ja saaren rannoilla olevista pesäkkeistä sekä muista kivirakenteista tulee luoda tarkempi kokonaiskuva ennen niiden arvottamista. Maastokäynnin yhteydessä ei ole ollut mahdollisuutta systemaattiseen kohteiden merkitsemiseen, sillä niitä tuntuu olevan erittäin paljon. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että kaikki linnoitteet ensimmäisestä maailmansodasta toiseen ovat historiallisesti arvokkaita ja niillä on sekä dokumentaarista arvoa että nähtävyyсарvoa. Joukossa on kiinnostavia, ehkä entistämistäkin kaipaavia kohteita kuten venäläisten rakentama valonheitinase hissimekanismeineen.

Oman lukunsa muodostavat ainakin saaren eteläisillä kallioilla näkyvät kranaatiniskemät. Tulee tarkistaa, ovatko ne syntyneet talvisodan aikana, jolloin niillä olisi huomattava dokumenttiarvo.

Johtopäätös

Rankin saaren rakennuksilla ja sotahistoriallisilla rakenteilla on selkeästi kulttuurihistoriallista arvoa. Se, että saarta ei ole mainittu aiemmissa kulttuurihistoriallisissa inventoinneissa (kaupungin tai maakuntaliiton), johtuu vain siitä, että inventoijat eivät ole käyneet saarella.

Saaren rakennukset tarjoavat mahdollisuuksia monenlaiseen käyttöön, osa sellaisenaan, osa korjattuina. Saaristolunnon ja sotahistoriallisten kohteiden yhteisvaikutus luo omaleimaiset puitteet uusillekin käyttäjille ja vierailijoille.

Tutkimustarve

Tämän selvityksen puitteissa ei ole ollut mahdollisuuksia kattaviin arkistotutkimuksiin. Tutkimustuloksia olisi aiheellista täydentää Sota-arkiston ja Puolustushallinnon rakennuslaitoksen Helsingin arkistoyksikön asiakirjoilla ja piirustuksilla.

Saaren yksittäisistä rakennuksista ainakin vanha puukasarmi, 1920-luvun puinen asuinrakennus, uusi kasarmi, sotilaskoti ja mahdollisesti miehistösauna edellyttävät yksityiskohtaisempaa rakennushistoriallista selvitystä.